

Khoảng cách giữa các thế hệ Trao niềm tin cho thế hệ trẻ - Phần I

Lời người viết: TS Alex Thái, Research Assistant Professor ở Đại học Texas Tech, Lubbock, TX, là một trong những đồng chủ tọa cho hai ngày hội thảo 11-12/4/2025 về Việt Nam hàng năm với đề tài “50 năm sau cuộc chiến ở Việt Nam”. Năm 2026, cuộc hội thảo đã được tổ chức ở Hà Nội. Bài tham luận của TS Alex nói về ... khoảng cách giữa các thế hệ và trao niềm tin cho thế hệ trẻ, đã bị Ban tổ chức từ chối, và không được trình bày...

Xin trích đoạn phỏng vấn của Báo Người Việt: “Vài Cảm Tưởng Nhanh Với Báo Người Việt”

"Với tôi, niềm vui lớn nhất không chỉ là kết quả mà là không khí trao đổi chân thành, sự lắng nghe lẫn nhau để cùng hiểu và thấu cảm về một chủ đề vẫn còn tẻ nhạt và nhạy cảm – cuộc chiến tranh và những hệ lụy của nó.

Đáng mừng hơn nữa là sự hiện diện tích cực của nhiều bạn trẻ trong ngành, các sinh viên cử nhân từ Việt Nam đến, với những nghiên cứu đa chiều, các học giả người Mỹ gốc Việt với nỗ lực ghi lại lịch sử chiến tranh, hậu chiến, và cộng đồng người Việt hải ngoại.

Tôi rất tự hào về Trung Tâm Việt Nam và Lưu Trữ và Đại học Texas Tech University vì đã tạo nên một nền tảng cho đối thoại đa dạng, không giới hạn trong giới học thuật mà còn mở rộng cho sự tham gia của các cựu chiến binh, người dân thường – những tiếng nói chân thực và đáng trân trọng.

... Số người Việt hải ngoại tham dự năm nay đông vượt trội so với các năm trước, phần lớn từ các địa phương và thành phố lớn như Nam California, Dallas, Houston, Seattle, v.v... Trên một nửa là người Việt hải ngoại, hơn 40 diễn giả từ cộng đồng này.

Trong số này có những vị thuộc thế hệ thứ nhất, nay đã 70 – 90 tuổi, tiêu biểu như Bác Sĩ Nghĩa Võ, Tiến Sĩ Mai Thanh Truyết, Tiến Sĩ Chữ Nguyễn, Tiến Sĩ Trong Phan, nhà báo Bùi Văn Phú, ông Huy Nguyễn, nhà báo Huỳnh Lương Thiện, và đặc biệt là Giáo Sư Vũ Quý Kỳ, năm nay đã trên 90 tuổi.

Đa số còn lại là các anh chị em thế hệ 1.5 và 2, hiện đang giảng dạy tại các đại học ở Hoa Kỳ như Uyên Nguyễn (Texas Tech University), Nguyễn Quốc Vinh (Columbia University), Jason R. Nguyen (Cerritos College), Phú Vũ (Texas Tech University), Nữ-Anh Trần (University of Connecticut), Vũ Tường (University of Oregon), Lan Cao (Chapman University), YThien Nguyen (CSU Dominguez Hills), Jennifer Huynh (University of Notre Dame), Sơn Mai (Midland College), Evyn Lê Espiritu Gandhi (UCLA), Vinh Cesar Pham (Bard Early College), Roy Vu (Dallas College), Tuan Hoang (Pepperdine University), cùng các nhà văn, nhà làm phim như Christina Vo, Andrew Lam, Thanh Tân, và ZM Quỳnh.

Các đề tài trình bày trải rộng và sâu sắc, từ âm nhạc đến văn học Việt Nam và hải ngoại, từ chiến tranh đến những vấn đề hiện nay, từ bảo quốc an dân đến lịch sử Nguyễn Huệ dưới thời VNCH, từ xã hội miền Bắc trong thời chiến đến câu hỏi về dân tộc thiểu số, sự thật lịch sử, và những đứa trẻ trong Chiến Tranh Việt Nam, rồi từ phương pháp mới trong nghiên cứu Việt Nam đến vai trò người Việt hải ngoại trong việc chống Cộng và xây dựng, từ lính VNCH đến chính trị cộng đồng, vận động cho tự do, dân chủ và nhân quyền, từ những góc khuất và im lặng giữa các thế hệ đến suy tư về cuộc chiến 50 năm sau khi nó kết thúc."

Người xin chia sẻ một số nhận định về vấn đề trên dưới đây.

A- Trao niềm tin cho thế hệ trẻ

Vừa đọc một bài viết của tác giả Alex Thái dưới tựa đề: “**VÌ SAO TÔI ĐẶT NIỀM TIN VÀO THẾ HỆ TRẺ: CAN ĐẢM ĐẶT CÂU HỎI, LẮNG NGHE VÀ THẤU HIỂU**”, người viết chợt nảy sinh nhiều suy nghĩ về vấn đề trên. Vì sao? Vì tác giả bài viết là một người trẻ trong khoảng thập niên 40, viết những suy nghĩ về tuổi trẻ hơn, chiếm trên 60% tỷ lệ dân số ở Việt Nam. Từ đó gợi hứng cho một ông già 84 viết về ... khoảng cách giữa các thế hệ Việt ... nhìn về quê hương.

Qua Alex Thái: “**Chúng ta không nhất thiết phải đồng ý với nhau để có thể lắng nghe, thấu hiểu và tôn trọng nhau. Và nếu thật sự mong muốn những thế hệ sau có thể vượt qua những khoảng cách mà lịch sử và chính thế hệ chúng ta để lại, thì trước hết, chúng ta cũng cần đủ rộng lòng để các em được tìm tòi, thử nghiệm, kể những câu chuyện của mình, và đôi khi cả được sai để trưởng thành.... Có một điều tôi luôn tin tưởng và cố gắng thực hiện trong công việc cũng như cuộc sống: hãy trao cho thế hệ trẻ sự tin tưởng, cơ hội và sự khích lệ, bất kể các em sinh ra ở đâu, lớn lên trong hoàn cảnh nào, hay được nuôi dưỡng bằng những kỷ ước và cách nhìn lịch sử khác với mình.**”

Tôi rất đồng tình với ý tưởng của ông: “**Khoảng cách thế hệ: Hãy trao cho thế hệ trẻ sự tin tưởng, cơ hội và sự khích lệ.**” Theo tôi, đây không chỉ là một lời khuyên về giáo dục hay cách nuôi dạy con cháu. Đó còn là một triết lý về con người, về trách nhiệm của thế hệ đi trước và về tương lai của một dân tộc.

1- Tin tưởng - Đừng bắt thế hệ trẻ phải sống theo khuôn mẫu của chúng ta

Mỗi thế hệ trưởng thành trong những điều kiện lịch sử khác nhau. Những điều mà thế hệ đi trước từng trải qua, từng tin tưởng và từng thành công không nhất thiết sẽ là con đường tốt nhất cho các thế hệ đi sau. Người lớn thường nói: “Ngày xưa chúng tôi đã làm như thế, tại sao các cháu không làm được?” Nhưng chúng ta có thể quên rằng thế giới ngày nay đã khác. Công nghệ, môi trường sống, các vấn đề xã hội và những thách thức mà người trẻ phải đối diện đều đang thay đổi.

Tin tưởng thế hệ trẻ là chấp nhận rằng họ có quyền khác chúng ta

Khi một người đã sống nhiều thập niên, tích lũy kinh nghiệm, trải qua thành công và thất bại, người ấy thường hình thành những nguyên tắc sống mà mình tin là đúng. Điều đó hoàn toàn tự nhiên. Nhưng có một điều chúng ta cần suy nghĩ: những kinh nghiệm từng giúp chúng ta thành công trong quá khứ có thể không còn đủ để giải quyết những vấn đề của tương lai.

Thế giới mà thế hệ trẻ đang sống không hoàn toàn giống thế giới mà chúng ta đã trải qua. Những tiến bộ khoa học, sự thay đổi của xã hội, những vấn đề môi trường và những thách thức về đạo đức đang đặt ra những câu hỏi mới. Vì thế, nếu chúng ta thật lòng

mong muốn thế hệ sau tiến bộ, chúng ta phải chấp nhận rằng **họ có thể suy nghĩ khác mình**, lựa chọn những phương pháp khác mình, thậm chí chất vấn những điều mà mình từng xem là hiển nhiên.

- Tin tưởng không có nghĩa là đồng ý với mọi quyết định của người trẻ. Tin tưởng là tôn trọng quyền suy nghĩ độc lập của họ, ngay cả khi chúng ta chưa đồng ý với kết luận của họ.
- Tin tưởng người trẻ không có nghĩa là cho rằng họ luôn đúng. Đó là chấp nhận rằng họ có quyền suy nghĩ khác, lựa chọn khác và tìm ra những con đường mà chúng ta chưa từng biết đến.

2- Cơ hội - Đừng chỉ trao trách nhiệm mà không trao quyền hạn

Có một nghịch lý trong mối liên quan giữa các thế hệ, người lớn thường mong muốn người trẻ trưởng thành, có sáng kiến và biết chịu trách nhiệm, nhưng khi người trẻ đưa ra một ý tưởng khác biệt, người lớn lại không muốn trao quyền quyết định cho họ. Chúng ta không thể vừa nói “các cháu hãy chủ động” vừa kiểm soát từng bước đi của các cháu.

Muốn người trẻ trưởng thành, cần cho họ có cơ hội:

- Được tham gia vào những quyết định thực sự có ảnh hưởng đến cuộc sống của họ.
- Được thử nghiệm những ý tưởng mới, kể cả khi chúng khác với kinh nghiệm của thế hệ trước.
- Được phạm những sai lầm có thể sửa chữa, rồi học hỏi và sửa chữa từ chính những sai lầm ấy.
- Được đảm nhận những vai trò quan trọng, thay vì mãi mãi đứng bên cạnh làm phụ tá để chờ người lớn cho phép.

Đừng xem sự vượt qua của thế hệ sau là sự phủ nhận công lao của thế hệ trước.

Có những người đã dành cả cuộc đời để xây dựng một gia đình, phát triển một tổ chức, đóng góp cho cộng đồng hoặc theo đuổi một lý tưởng. Khi thấy người trẻ muốn thay đổi cách làm, họ có thể cảm thấy những gì mình đã làm không còn được coi trọng.

Vì vậy, chúng ta nên nhìn vấn đề theo một hướng khác. Một người thầy giỏi không mong học trò suốt đời phải đứng dưới mình. Một người cha có trách nhiệm không mong con cái mãi mãi phụ thuộc vào mình. Một người lãnh đạo có tầm nhìn không mong tổ chức chỉ có thể hoạt động khi mình còn hiện diện. Ngược lại, thành quả lớn nhất của họ có thể chính là giúp những người đến sau có đủ năng lực để làm những việc mà bản thân họ chưa làm được.

Hãy hình dung một người trồng cây. Ông chăm sóc cây non, tưới nước, bảo vệ nó qua những ngày giông bão. Khi cây lớn lên, cành vươn cao hơn đầu ông, đó không phải là điều đáng buồn. Đó chính là kết quả mà ông đã mong đợi từ ngày đầu tiên.

Nếu thế hệ sau có thể đi xa hơn thế hệ trước, đó không nhất thiết là vì thế hệ trước đã làm chưa đủ tốt. Có khi chính vì thế hệ trước đã làm tốt mà thế hệ sau mới có điều kiện tiến xa hơn.

Tôi cho rằng đây là một thước đo rất đẹp của sự trưởng thành, chúng ta có đủ tự tin để vui mừng trước những thành tựu của người đến sau, ngay cả khi họ vượt qua mình.

Không trao cơ hội thì không thể đòi hỏi kinh nghiệm. Không trao quyền thì khó có thể đòi hỏi tinh thần trách nhiệm. Điều này đúng trong gia đình, trường học, các tổ chức xã hội và cả trong việc xây dựng tương lai của một quốc gia.

3- Khích lệ - Giúp người trẻ có đủ can đảm để bước tiếp

Không phải người trẻ nào cũng có tài năng nổi bật, điều kiện thuận lợi hay sự tự tin cần thiết. Có những người chỉ cần một lời khích lệ đúng lúc để có thể tiếp tục cố gắng. Có những người cần một cơ hội thử hai, thử ba sau những lần thất bại. Và có những người cần được lắng nghe trước khi bị phê bình.

Khích lệ không phải là khen ngợi mọi việc họ làm. Đó là giúp họ nhận ra giá trị của bản thân, đồng thời đủ can đảm để nhìn nhận những thiếu sót và sửa đổi. Đôi khi chúng ta chỉ cần nói: “Cháu hãy thử đi. Nếu chưa thành công, chúng ta sẽ cùng tìm hiểu nguyên nhân.” Một câu nói như thế có thể không thay đổi cả thế giới, nhưng có thể thay đổi cách một người trẻ nhìn một người lớn, và nhìn nhận chính mình.

Tình thương chân chính không phải là giữ người khác bên cạnh mình mãi mãi. Trong gia đình, cha mẹ thường mong muốn bảo vệ con cái khỏi những sai lầm. Mong muốn ấy xuất phát từ tình thương. Tuy nhiên, nếu sự bảo vệ kéo dài đến mức cha mẹ quyết định thay con mọi việc, thì tình thương có thể vô tình trở thành một giới hạn.

Một người trẻ không thể học cách tự đứng vững nếu luôn có người đứng thay mình. Họ cũng không thể hình thành khả năng phán đoán nếu mọi câu trả lời đều đã được người khác quyết định sẵn. Điều này không có nghĩa là cứ để mặc người trẻ tự xoay xở. Người lớn vẫn cần hiện diện, hướng dẫn và giúp đỡ, nhất là khi hậu quả của một sai lầm có thể nghiêm trọng hoặc không thể đảo ngược.

4- Khoảng cách thế hệ không nhất thiết là một cuộc xung đột trẻ - già

Khoảng cách thế hệ không chỉ xuất phát từ sự khác biệt về tuổi tác. Nó còn xuất phát từ cách chúng ta nhìn nhận sự khác biệt ấy. Nếu thế hệ trước xem kinh nghiệm của mình là chân lý bất biến, còn thế hệ trẻ xem mọi giá trị cũ đều lỗi thời, thì hai bên khó có thể gặp nhau.

Nhưng nếu người lớn sẵn lòng lắng nghe và người trẻ sẵn lòng học hỏi, khoảng cách ấy có thể trở thành một nguồn lực quý báu. Thế hệ trước có kinh nghiệm, ký ức lịch sử và sự từng trải. Đối lại, thế hệ trẻ có năng lượng, khả năng thích nghi, những câu hỏi mới và những cách giải quyết mới. Hai bên không cần phải giống nhau. Điều quan trọng là biết bỏ tức lẫn nhau.

Thế hệ trước không nên sống thay cho thế hệ sau; họ nên giúp thế hệ sau có đủ hành trang để tự mình bước đi. Và thế hệ trẻ cũng không cần phủ nhận những gì thế hệ trước đã làm để chứng minh rằng mình có thể làm tốt hơn.

5- Từ gia đình đến xã hội - Vấn đề của tương lai Việt Nam

Khi nói về sự phát triển của Việt Nam, chẳng hạn, nếu muốn xây dựng một xã hội có tinh thần sáng tạo, trách nhiệm và nhân bản, chúng ta không thể chỉ nói với người trẻ rằng họ là tương lai của đất nước. Chúng ta còn phải cho họ cơ hội tham gia kiến tạo tương lai ấy ngay từ hôm nay. **Điều đó có nghĩa là lắng nghe tiếng nói của người trẻ, tôn trọng những ý tưởng khác biệt, tạo điều kiện cho họ nghiên cứu**, khởi nghiệp, tham gia hoạt động cộng đồng và đảm nhận những công việc có ích cho xã hội.

Đồng thời, cần xây dựng môi trường trong đó năng lực, sự liêm chính và đóng góp thực tế được coi trọng; nơi người trẻ có thể đặt câu hỏi, tranh luận có trách nhiệm và sửa chữa những sai lầm mà không bị đóng khung bởi định kiến như họ còn quá trẻ, chưa có kinh nghiệm, v.v.

Mỗi thế hệ đều có những giá trị đáng gìn giữ như lòng trung thực, tinh thần trách nhiệm, sự cảm thông, lòng biết ơn, ý thức phục vụ cộng đồng và sự tôn trọng con người. Nhưng những giá trị ấy không nhất thiết phải được thể hiện bằng cùng một cách sống, cùng một nghề nghiệp hay cùng một quan điểm xã hội. Chẳng hạn, thế hệ trước có thể thể hiện trách nhiệm với gia đình bằng cách làm việc vất vả, hy sinh lợi ích cá nhân và dành dụm cho con cái, giống như trường hợp của những người tị nạn Việt lúc ban đầu, ngày sau năm 1975. Thế hệ sau có thể vẫn trân trọng những giá trị ấy, nhưng lựa chọn cách cân bằng khác giữa công việc, gia đình và cuộc sống, như các thế hệ 1 ½, 2, và 3 ở hải ngoại hiện tại.

Điều cần hỏi không phải là: “Tại sao các cháu không sống giống chúng tôi?” mà là: “Trong cách sống mới ấy, các cháu có còn biết yêu thương, trung thực, có trách nhiệm và tôn trọng người khác hay không?”

Nếu những giá trị cốt lõi vẫn được giữ gìn, sự thay đổi về hình thức không nhất thiết là sự suy thoái.

Truyền thống có sức sống không phải là truyền thống không bao giờ thay đổi, mà là truyền thống có khả năng tiếp tục nuôi dưỡng những giá trị tốt đẹp trong những hoàn cảnh mới. Đây cũng là cách để tránh hai thái cực, bảo thủ đến mức phủ nhận mọi đổi mới, hoặc chạy theo cái mới đến mức đánh mất những điều đáng quý của quá khứ.

Một đất nước không thể đổi mới bền vững nếu thế hệ trẻ chỉ được yêu cầu tiếp nhận những gì có sẵn mà không được tham gia đặt câu hỏi, đề nghị giải pháp và chịu trách nhiệm về công việc chung.

Muốn phát huy tiềm năng của người trẻ, xã hội cần tạo ra những cơ hội thực tế trong giáo dục, nghiên cứu khoa học, quản lý, hoạt động cộng đồng và bảo vệ môi trường. Người trẻ cần được đánh giá dựa trên năng lực, phẩm chất và kết quả công việc, chứ

không chỉ dựa trên tuổi tác, quan hệ hay mức độ tuân theo những quan niệm đã có. Đồng thời, người trẻ cũng cần hiểu rằng cơ hội không chỉ là quyền được làm theo ý mình. Cơ hội đi cùng trách nhiệm, năng lực tự phê bình và **sự tôn trọng đối với những người đã đóng góp trước đó.**

Một xã hội tiến bộ không phải là xã hội trong đó người trẻ luôn đúng và người già luôn sai. Đó là xã hội trong đó **không ai bị xem là đúng chỉ vì lớn tuổi hơn, và cũng không ai được xem là đúng chỉ vì trẻ tuổi hơn.** Điều quan trọng là lý lẽ, bằng chứng, phẩm chất và lợi ích chung.

Nếu thế hệ trước có thể trao quyền mà không áp đặt, còn thế hệ trẻ có thể đổi mới mà không khinh thường quá khứ, hai thế hệ sẽ không còn là hai phía đối nghịch. Họ trở thành những người cùng xây dựng tương lai.

Một xã hội không biết tin tưởng thế hệ kế tiếp sẽ khó có thể đổi mới. Một xã hội chỉ biết đòi hỏi người trẻ hy sinh mà không trao cho họ cơ hội phát triển cũng khó có thể tiến xa.

6- Trao niềm tin cho thế hệ trẻ

Thế hệ đi trước đã dành một phần cuộc đời để xây dựng những gì chúng ta đang có. Nhưng tương lai không thể chỉ được xây dựng bằng những kinh nghiệm của quá khứ:

- Muốn thế hệ trẻ trưởng thành, hãy trao cho họ sự tin tưởng;
- Muốn họ có năng lực, hãy trao cho họ cơ hội;
- Muốn họ có nghị lực, hãy trao cho họ sự khích lệ.

Đừng đòi hỏi người trẻ phải đi đúng con đường chúng ta đã đi. Hãy giúp họ có đủ kiến thức để nhận biết con đường đúng, đủ bản lĩnh để lựa chọn và đủ trách nhiệm để chấp nhận hậu quả từ những lựa chọn của mình. Và khi họ thất bại, đừng vội nói rằng chúng ta đã đúng. Hãy cùng họ tìm hiểu điều gì chưa đúng, để lần sau họ có thể làm tốt hơn.

Di sản quý giá nhất mà thế hệ trước có thể trao lại không phải là một thế giới đã được sắp đặt sẵn, mà là niềm tin và khả năng để thế hệ sau tự xây dựng một thế giới tốt đẹp hơn. **Tin tưởng thế hệ trẻ cũng chính là chấp nhận rằng đến một ngày nào đó, họ sẽ làm những việc khác với chúng ta, nghĩ khác với chúng ta, và có thể làm tốt hơn chúng ta.** Đó không phải là sự phủ nhận công lao của thế hệ trước. Ngược lại, đó có thể là bằng chứng cho thấy những gì thế hệ trước đã vun trồng không bị lãng phí.

Xin được tâm sự: **“Tôi không cho rằng mọi người đều phải trải qua sự chuyển biến này theo cùng một cách. Nhưng theo tôi, đây là một trong những khả năng đẹp đẽ nhất của tuổi già, không còn cần phải giữ lấy vị trí trung tâm, mà có thể tìm thấy niềm vui trong sự trưởng thành của người khác.”**

Và khi người trẻ đi xa hơn, chúng ta có thể nhìn họ với niềm vui thay vì sự tiếc nuối, bởi vì cuộc đời của một thế hệ không chỉ có ý nghĩa trong những gì thế hệ ấy trực tiếp thực hiện. Nó còn có ý nghĩa trong những khả năng mà thế hệ ấy mở ra cho những người đến sau. Có lẽ đến một lúc nào đó, điều quan trọng không còn là chúng ta đã đi được bao xa, mà là chúng ta đã giúp những người đến sau có thể đi xa đến mức nào.

Di sản quý giá nhất không phải là khiến thế hệ sau tiếp tục giống chúng ta, mà là giúp họ trở thành phiên bản tốt đẹp nhất của chính họ.

“Thành công của thế hệ trước không phải là tạo ra những người kế tục mình, mà là tạo điều kiện để thế hệ sau có thể làm được những điều tốt đẹp hơn cả những gì mình từng hình dung.” Suy nghĩ trên, thiết nghĩ sẽ “rất khó” để cho những người quản lý đất nước hiện tại “tiêu hóa” được. Thật đáng tiếc!

Mời xem tiếp Phần II: ***Thế hệ đi trước nên truyền lại ký ức đau buồn của lịch sử như thế nào?***

***Mai Thanh Truyết
Đường về Chân tâm
Houston – Thu 2026***